

Acta Beregsasiensis
2010/3

Acta Beregsasiensis

A II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola
tudományos évkönyve

Науковий вісник
Закарпатського угорського інституту ім. Ф. Ракоці ІІ

A Scholarly Annual
of Ferenc Rákóczi II. Transcarpathian Hungarian Institute

2010
IX. évfolyam, 3. kötet
Том ІХ, № 3
Volume IX, № 3

УДК 001.2

ББК 72

A-19

Az Acta Beregsasiensis a II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola tudományos kiadványa. Jelen kötet a 2010-es év második felének magyar, ukrán és angol nyelvű tanulmányait foglalja magába. Az intézmény tanárai, hallgatói, valamint külföldi tudósok munkáit publikáló kötet a történelem, a nyelvtudomány, az esztétika, a pedagógia, a biológia, a gazdaság és más tudományágak különböző területeit öleli fel.

www.kmf.uz.ua/hun114/index.php/kiadvanyaink/110-a-ii-rakocz-ferenc-karpataljai-magyar-fiskola-tudomanyos-evkoenyve

SZERKESZTÉS: Kohut Attila, Penckófer János

KORREKTÚRA: G. Varcaba Ildikó

TÖRDELÉS: Garanyi Béla

BORÍTÓ: *K&P*

A KIADÁSÉRT FELEL: dr. Orosz Ildikó, dr. Soós Kálmán

A KÖTET TANULMÁNYAIBAN ELŐFORDULÓ ÁLLÍTÁSOKÉRT MINDEN ESETBEN A SZERZŐ FELEL.

A kiadvány megjelenését a

támogatta

ISBN: 978-966-2595-07-9

© A szerzők, 2010

Készült: PoliPrint Kft., Ungvár, Turgenyev u. 2. Felelős vezető: Kovács Dezső

A II. Rákóczi Ferenc
Kárpátjai Magyar Főiskola
tudományos évkönyve

Tartalom

Nyelvészet, esztétika

CSERNICKÓ ISTVÁN: A magyar nyelv hivatali/hivatalos használatának esélyei és lehetőségei Kárpátalján az ukrainai nyelvi helyzet és nyelvpolitika kontextusában	9
MIZSER LAJOS: Beregi és ugoicsai helynevek változásai a történelem során.....	25
GAZDAG VILMOS: A kárpátaljai magyar köznyelv szláv lexikai elemei Zelei Miklós <i>A kettézárt falu</i> c. dokumentumregényében	29
BÁRÁNY ERZSÉBET: A kárpátaljai ukrán (ruszin) nyelvjárások hungarizmusainak kutatástörténetéből.....	41
BRENZOVICS MARIANNA: Andrej Tarkovszkij és a keleti képfelfogás.....	51

Biológia, gazdaság, népesség

KOHUT ERZSÉBET–HÖHN MÁRIA: A <i>Syringa josikaea</i> élőhelyeinek cönológiai jellemzése Kárpátalján.....	55
KOMONYI ÉVA–MANDZÁK GÁBOR: A GMO hódítása.....	67
REMENYIK BULCSÚ–DÁVID LÓRÁNT: Ecotourism of the Lake Tisza.....	75
KOVÁLY KATALIN: A Kárpátaljára érkező külföldi beruházások.....	81
ДНІСТРЯНСЬКИЙ МИРОСЛАВ СТЕПАНОВИЧ: Регіональна диференціація демографічного розвитку України: чинники формування, параметри та тенденції.....	87
LIPCSEI IMRE–GABÓDA BÉLA–BAJOMI ÉVA: Kárpátaljai és Békés megyei 11–14 éves roma gyerekek életmódjának összehasonlító elemzése.....	91

Történelem, egyház

TESCHMAYER GÁBOR: A konzuli bíraskodás intézménye az Osztrák–Magyar Monarchia külügyi igazgatásában	109
MOLNÁR FERENC: Adalékok a verhovinai határvidék hadtörténetéhez (1849. március) ..	121
SZÉKELY GUSZTÁV: Ugoicsa vármegye kialakulása az új kutatások tükrében.....	131
KOSZTYÓ GYULA: A külpolitikai gondolkodást alakító sztálini propaganda a kárpátaljai magyar pártlapjában 1946–1953 között.....	143
BARÁTH VIKTÓRIA: A donbászi munkaszolgálat a vári és a benei túlélők emlékezetében	151

BOROS LÁSZLÓ: Az Országos Lehoczky-múzeum létrejötte és működésének kezdete (1907–1928)	161
PALLAGI LÁSZLÓ: A Beregsomi Református Egyház történelmi fejlődése a XX. század első felében a presbiteri jegyzőkönyvek alapján	169
SZENDREY ANITA: A beregszászi római katolikus egyház elemi iskolájának élete Pásztor Ferenc ideérkezésétől az I. bécsi döntésig (1932–1938)	179

Recenzió

BAYERNÉ SIPOS MÓNKA–DARCSI KAROLINA: Recenzió Kupa László <i>Kisebbségi autonómia-törekvések Közép-Európában – a múltban és a jelenben</i> című tanulmánykötetről	189
---	-----

Beregi és ugocsai helynevek változásai a történelem során

Rezümé A helységek nevei az alapítástól kezdve napjainkig változhatnak. Tíz falu nevének változását vizsgáltam meg Kárpátalján. A változás oka többnyire a lakosság kicserélődése volt. A lakosok később monddával magyarázták a neveket, Forgolány nevét népetimológiával. Például Csernelő > Cserleno > Червеньово, Medvefálva > Medvegyóc > Медведівці stb.

Summary The names of the locations of the foundation are subject to change the present day. I examined the change in the names of ten villages in Subcarpathia. The change was due mostly to the exchange of population. The residents later said, explaining changed names, Forgolány's name with folk etymology. For example Csernelő > Cserleno > Червеньове, Medvefálva > Medvegyóc > Медведівці etc.

A XIX. század utolsó harmadában és a XX. század elején megtörtént a magyarországi helységnevek hivatalos rendezése. Ennek során nemcsak megkülönböztető előtagot kaptak egyes települések (pl. Rákos > Beregrákos, Csoma > Tizsacsoma), hanem némelyiknek a nevét alapvetően meg is változtatták (pl. Bubuliska > Borhalom, Patkányóc > Patakos stb.). Ezt Mező András két könyvében is feldolgozta (Mező 1982, 1999). Természetesen itt is találkozhatunk néphagyományok, nyelvi mítoszok alapján kapott nevekkal. Az impériumváltások (1920, 1947) során a magyar nevek idegenre cserélődtek. Egyes helységnevek azonban jóval korábban megváltozhattak, pl. Rafajnából még a XVI. században Rafajnaújfalu lett, utalva a község elpusztulására, majd újratelepülésére. Én most néhány beregi és ugocsai helységgel foglalkozom. Pesty Frigyes 1864. évi beregi és kis részben ugocsai helynévtárát fogtam vallatóra, hiszen a lejegyzők egyike-másika foglalkozott a falu nevének alakulásával. Tegyük gyorsan hozzá, hogy a leírások néphagyományon, nyelvi babonákon, mítoszokon alapulnak. Ezekkel próbálják igazolni a község jelenlegi népségének törzsökösségét – akár magyar, akár ruszin névről is van szó. Minden községet a Pesty-féle leírás magyarázataival kezdem.

Balászfalva: „E község oroszul Balazsaviczi, magyarul pedig Balászfalva néven nevezetik...E község nevét vette valami Balázs nevű embertől, ki – nem tudni mely időben első lakosa volt e Községnek” (Mizser 1995: 399–400). A lejegyzőnek tökéletesen igaza van. Csakhogy Balászfalva 1570-ben nem egy község volt, hanem kettő. A munkácsi várhoz tartozott Ballósfalva, Dobó és Pető uraságok birtokolták Balasócot, amely az előző név szláv megfelelője (Conscriptiones portarum). Azaz párhuzamos névadásról van szó. Ballósfalva lakossága többségében magyar volt, míg Balasócé pedig ruszin. Egyébként 1570-ben Ballósfalván élt egy Balázs Demeter nevű ember: vagy ő vagy az apja lehetett az alapító (Mizser 2007b: 104). A Heller (1983: 12) által említett Balogrév nem a helység neve volt, hanem az ott átfutó pataké (Lehoczky 1881: III, 42). A XVII. században a két község egyesült Ballósfalva néven, majd a XVIII. századtól egyaránt viseli a falu a Balászfalva, illetve a Balazsorce nevét. 1910-ben hivatalosan a régi Ballósfalva nevet állították vissza (Mizser 2007b: 104). 1960-ban Nagymogyoróshoz csatolták (Sebestyén 2010: 20).

Cserejóc: „Az Össze jött szomszéd helységekből telepedtek le az orosz ajkuak. Hagyomány útján egy orosz egyént Cseráj úgy nevezték; mely egyén nevéből Cserejócz vette jelenlegi nevét...” (Mizser 1995: 402). Az egészről csak a személynévi eredet a biztos. 1610-ben Chure falva, 1645-ben Czürefalva a neve (Sebestyén 2010: 34), azaz egy magyar Csüre nevű ember faluja. 1721-ben felbukkan a népetimológiai Cserefalva elnevezés. A Cserejóc alak csak 1773-tól adatható, ez pedig nem más, mint a Csürefalva–Cserefalva

* A nyelvtudomány kandidátusa, a Nyíregyházi Főiskola Magyar Nyelvészeti Tanszékének nyugalmazott főiskolai tanára.

ruszinósított formája. Ebből következette ki Pesty lejegyzője az akkor élő Cseráj családnevet (Mizser 2007b: 104). Eredeti lakossága magyar vagy vegyes lehetett, mely a XVIII. századra teljesen ruszinná vált, miként a lejegyző írja. Mai ukrán neve Черейбуї.

Cserlenó: „Szóhagyományból annyit tudni Cserlenó eredetéről hogy mint vadon Két veres öltözékű ur állítólag katonai egység által alapított, kik Szláv eredetűek lévén, a telepítvényt ön ruházatuk színéről nevezték el Cserlenónak” (Mizser 1995: 402). Naiv magyarázat, hiszen sem a szláv nyelvekre, sem a magyarra nem jellemző, hogy a ruha színéről nevezték volna el egy-egy falut. Először 1533-ban említik Chernelew formában (Sebestyén 2010: 34). Ez egy régi magyar (igaz, a szlávból átvett) név -ő képzős formája (Mizser 2007b: 104). Csak a magyarban lehet pusztá személynévből helynév, a szláv nyelvekben soha, ott mindig képzővel látják el őket. A csak 1693-ban felbukkanó Czerleniow mutat a szlávósodásra, és egyúttal utal a vörös színre is. Ezt pontosították a második világháború után Червеньово-ға. 1549-ről írja Lehoczky: „A batyko volt Pap János, kenéz Dienes János és hetesdrabant Kajdani és Fekete, míg a többi jobbágyok magyarok voltak, um. Csécs, Fagyas, Kurta [...] ezek közül már alig akad egy utód, a lakosok teljesen eloroszosodván” (1881: III, 193). Így logikus is, hogy a XVIII. századra a magyar Csernelő helysége is elruszosodott.

Iványi: „Iványinak eredetéről a' volt gkat. Ielkész, ki koros, és köz becsült személy volt, nékem következőt beszélte, mintha a' régebbi Iványi vára régente, különösen pedig a 10-ik században Zoltán magyar vezér uralkodása idejében egy Zoltán vezérnek vérrokoná által ki vissza vonúlt életet élt, hívatott, épült volna, ott települt meg maga is, és az így épített Várat saját nevével Iván-nak nevezte el...” (Mizser 1995: 408). Az Iván név jóval fiatalabb Zoltán fejedelem koránál, csak 1067-ben bukkan fel Salamon magyar király uralkodása alatt. Iványi község neve az Iván személynév birtoklást kifejező képzővel alakult a XIV. században. Az Iván név a magyarban nem a szlávból származik – noha ez van a köztudatban – hanem a latin Joannes-ből alakult szabályos magyar hangfejlődéssel. Lakossága magyar volt a XVI–XVII. században (Lehoczky 1881: 325–6), és ekkor csakis az Iványi névalak használatos. Csak 1693-tól adatolják az Ivanovce nevet. Ezután már egymás mellett fordul elő a magyar Iványi, illetve a ruszin Ivanovci név, amely az Iványi pontos megfelelője (Sebestyén 2010: 63). Az 1864-es leírásban már nem találunk magyar földrajzi nevet sem. Mai ukrán neve Іванівці.

Kismogyorós: „Kis Mogyorós helység, oroszul Mikulawczi magyarul pedig Kis Mogyorós néven nevezetik. Orosz nevét valami Csurigán Mikula nevű embertől vette, ki e község határában – a nép közt lévő hagyományként – első telepedett le; letelepedésének ideje azonban nem tudatik. Magyar nevét, mely állítólag csak később adatott neki. - e község határában bőven található mogyoró fáktól vehette” (Mizser 1995: 416). Kismogyoróst 1542-ben említik Kis monyorofalua, egy évvel később Kys mogyorós néven (Sebestyén 2010: 78). Lakossága 1570-ben magyar volt, mert ilyen neveket találunk, mint Kilós, Koncz, Vak (Conscriptiones portarum), de még 1649-ben is a magyar családnevek dominálnak, mint pl. Árvai, Czobor, Kapus, Puskás, Simon stb (Lehoczky 1881: III, 428). A Mikulovci nevet már a XVIII. században kapta, amikor a lakosság többsége ruszin volt, a magyarok pedig beolvadtak a ruszinságba. Abban igaza van Pesty lejegyzőjének, hogy a község neve a Mikula személynévre megy vissza, más szavakkal: 'Mikula népe, faluja' a jelentése Mikulovcinak (Mizser 2007: 455). Mai ukrán neve Микулівці.

Medvegyóc: „Erdőségekkel be vólt növe, és vala hogy egy tanyára akadtak, a hól nyólcz Medvét meg találtak abba a tanyába és így innét kapta e község Magyarúl Medvegyócz, Óroszul pedig Medvegyúvczi nevét” (Mizser 1955: 418). A medvéhez csak akkor van köze a községnek, ha Ádámgig és Éváig visszamegyünk. A XVI. században még Medvefalva volt a neve, azaz 'egy Medve nevű ember faluja'. Nyilván Medvének hívták az első kenézét. A Medvefalvát szlovákosították el Medvegyovce–Medvegyóca, amit aztán később is megtartottak. Ha ruszin lenne, akkor Medvegyivci alakot vett volna

fel. 1910-ben elérte a névmagyarosítás ezt a falut is, mert Fagyalos lett a neve, azzal az indokolással, hogy erdeiben sok a magyalfa, tehát nem az eredeti nevet állították vissza (Mizser 2007b: 107). Mai ukrán neve Медведівці.

Nagymogyorós: „Ezen helység magyarul N. Mogyorós oroszul pedig Kapinuwcki nevet visel. E község orosz elnevezése a nép álitása szerint, egy Telyiho nevű kiszolgált kapitánytól veszi kezdetét; kiis első lakosa volt e helységnek, és így tőle kapta e község magyarul Kapinócz oroszul pedig Kapinuwcki nevét, de hogy mely időben; azt nem tudhatni” (Mizser 1995: 423). 1447-ben Monyoros, 1542-ben Monyorofalua, 1543-ban Nagy mogyoros néven adatolják, majd 1564-től Nagymogyorós néven él tovább (Sebestyén 2010: 104). 1570-ben a Halász név mellett csak ruszin családnevek találunk (Conscriptiones portarum), de a XVII. század közepén pl. Bányász, Halász, György nevek is előfordulnak (Lehoczky 1881: II, 427). A magyarság meglehetősen gyorsan beolvadt, hiszen a község 1693-ban Kopinovec néven is felbukkan. Az előfordulhatott, hogy élt ott egy Tyeliho nevű kiszolgált kapitány, de a falu neve nem tőle származik. A ruszinoknál meglehetősen gyakoriságú a Kopin családnev. Ennek a képzett alakjából formálódott a Kopinuvci név, azaz egy Kopin nevű ember faluja (Mizser 2007a: 454). Mai ukrán neve Копинівці.

Ruszkóc: „Ruszkócz eredetéről nincs biztos adat, valószínűleg azonban alapítója Roszut nevű lehetett, lévén e községben jelenleg is ily nevű család” (Mizser 1995: 427). Abban igaza van a lejegyzőnek, hogy a község nevében személynév lappang, de az nem a Roszut, hanem a Ruszka. A régiségben a ruszinoknak nem egy, hanem több megnevezésük is volt, ezek a rusz népnév különféle képzőkkel ellátott alakjai voltak (pl. ruszan, ruszka, ruszó, ruszacsok stb.). A XV. században hol Ruszkócnak, hol Oroszfalunak nevezték (Sebestyén 2010: 123). Párhuzamos névadási formával állunk szemben: egy Ruszka nevű ember faluja, illetve egy Orosz nevű ember faluja (Mizser 2007b: 108–9). A XVI. századtól a Ruszkóc név válik állandóvá. Egyrészt azért, mert ruszinok lakták, másrészt viszont azért, mert Oroszvéget és Sarkadot is Oroszfalunak nevezték ezelőtt. Némi ellentmondást azért észlelünk a lakossággal kapcsolatban, hiszen Lehoczky 1649-ből egy sereg magyar családnevet közöl Ruszkócról, „melyek azóta teljesen eltűntek” (Lehoczky 1881: II, 683). Érdekes, hogy 1904-ben nem az Oroszfalu, hanem az Orosztelek nevet kapta. Mai ukrán neve Руське.

Szerencfalva: „E község álitólag azért neveztetik Szerencs falvának; mivel az O falut a lakosoknak, nem tudni, mi oknál fogva el kellett hagyniok, e mondatot hangoztatták: „menjünk tovább szerencsét próbálni”, és így jelenlegi nevének – a nép közt lévő hagyományként – ez lenne eredete” (Mizser 1995: 428). A mondából csak az igaz, hogy az eredeti faluból új helyre költöztek a lakosok. A község neve 1542-től adatolható Szerencze falva formában (Sebestyén 2010: 128), s ez első kenézének, Szerencse Jánosnak a családnevére utal, és nem a szerencsepróbálásra, amely csak utólagos kitaláció. 1649-ben még jelentős magyar lakossága volt, amely rövidesen eltűnt (Lehoczky 1881: III, 732). A XVIII. századtól Szerencsfalva, ruszinul Szerencsuvc a község neve, ami a magyar név pontos megfelelője. A második világháború után hatósági úton a Щасливе nevet állapították meg, amely a magyar név tükörfordítása.

Végül egy Ugocsa megyei helységről is essen szó!

Forgolány: „Forgolány helység vette nevét bizonyos Forgolány Istvántól – nemelylek elő mondása szerint egy leánytól nevezette (!) el Forgó leánynak, ’s innen neveztetik Forgolány” (Mizser 1999: 27). Ezt a *Rákóczi virágai*, 1992-ben megjelent mondagyűjtemény annyiban erősíti meg, hogy egy vízörvényben forgó lányról van szó. A község neve 1320-tól adatolható Folgram formában. Ez a német eredetű személynév egy évszázaddal később magyarosodott Forgolánnyá. A csehek csak a helyesírást változtatták meg (Forgolaň). A szovjet éra kezdetén beleértették a falu nevébe a lány szót, így lett az ukrán neve Дівичне. Bár azt hiszem, hogy a mondat nem ismerték az új név alkotói, inkább tudálékos névalkotásról beszélhetünk.

IRODALOM

- Conscriptiones portarum Comitatus Bereghiensis (1570) (A Szabolcs-Szatmár-Bereg Megyei Önkormányzat Levéltára, Nyíregyháza, Filmár 73. doboz)
- Heller, Georg (1983). Comitatus Bereghiensis. München: Veröffentlichungen des Finnisch-Ugrischen Seminars an der Universität München, Serie A Band 15
- Lehoczky Tivadar (1881). Beregvármegye monographiája III. Ungvárott: Nyomatott Pollacsek Miksa Könyvnyomdájában
- Mező András (1982). A magyar hivatalos helységnévadás. Budapest: Akadémiai Kiadó
- Mező András (1999). Adatok a magyar hivatalos helységnévadáshoz. Nyíregyháza: Kiadja a Besenyei György Tanárképző Főiskola Magyar Nyelvészeti Tanszéke
- Mizser Lajos (1995). Bereg Pesty Frigyes helységnévtárában 1864-1865. In: Levéltári Évkönyv XI, 395–489. Nyíregyháza
- Mizser Lajos (1999). Ugoctsa és Ung megye Pesty Frigyes 1864-66. évi helynévtárában. Nyíregyháza: Stúdium Kiadó
- Mizser Lajos (2007a). Mogyorós. Magyar Nyelv CIII, 454-5
- Mizser Lajos (2007b). Máramarosi és és Munkács környéki helységnév-magyarzatok. Magyar Nyelvjárások XLV, 97–110
- Sebestyén Zsolt (2010). Bereg megye helységneveinek etimológiai szótára. Nyíregyháza: Besenyei Könyvkiadó

A-19 Acta Beregsasiensis. Науковий вісник Закарпатського угорського інституту ім. Ф. Ракоці II. – Ужгород: ПоліПрінт, 2010 – 196 с.
(угорською, українською, німецькою та англійською мовами)
ISBN 978-966-2595-07-9

«Acta Beregsasiensis» є науковим виданням Закарпатського угорського інституту імені Ференца Ракоці II. Даний том вміщує дослідження угорською, українською, англійською та німецькою мовами за друге півріччя 2010 року. До випуску ввійшли публікації викладачів та студентів інституту, а також закордонних науковців у сфері мовознавства, літератури, історії, педагогіки, біології, економіки та інших наук.

УДК 001.2
ББК 72

Наукове видання

ACTA BEREKSASIENSIS

Науковий вісник
Закарпатського угорського інституту ім. Ф. Ракоці II

(угорською, українською, німецькою та англійською мовами)

2010/3
Том IX, № 3

РЕДАКЦІЯ: *Когут А., Пенцкофер І.*
КОРЕКТУРА: *Г. Варцаба І.*
ВЕРСТКА: *Гороній А.*
ОБКЛАДИНКА: *К&P*
Відповідальні за випуск: *Орос І., Шовш К.*

Здано до складання 08.11.2010. Підписано до друку 26.11.2010.
Папір офсетний. Формат 70x100/16.
Умовн. друк. арк. 15,8. Тираж 250. Зам. 434.

СП "ПоліПрінт", м. Ужгород, вул. Тургенева, 2.